

سیک‌های زاهدان؛ واقعیت دینی غیررسمی

شهروندان زاهدانی سال‌های متعددی است که در کنار سیک‌ها زندگی می‌کنند و آنان را به‌عنوان همشهریان خود پذیرفته‌اند.

تاریخ ورود سیک‌ها به زاهدان را با توجه به قدمت نه‌چندان زیاد این شهر (۹۰ سال)، باید زمان احداث راه‌آهن هند یعنی سال‌ها پیش از استقلال پاکستان - که در آن زمان به‌عنوان مرز اول هند قدیم به‌شمار می‌رفت - دانست. آن هنگام، تجار و بازرگانان هندی به‌وسیله راه‌آهن به این شهر رفت و آمد داشتند و به دلیل نبود امکانات حمل و نقل به دیگر نقاط ایران، در زاهدان سکنای می‌گزیدند. اکنون پیروان آیین سیک در زاهدان کمتر از ۱۵۰ نفر هستند، بیشتر آنان در محدوده خیابان امام خمینی (ره) این شهر زندگی می‌کنند و به‌رغم داشتن آداب و رسوم خاص و آیینی مجزا از مسلمانان، در کنار دیگر شهروندان زاهدانی زندگی مسالمت‌آمیزی دارند.

بیشتر سیک‌های مقیم زاهدان در تاروپود فعالیت‌های بازرگانی شهر و معاملات اقتصادی نقوذ دارند و در مشاغلی همچون فروش لوازم بدکی ماشین‌آلات اجناس خارجی و خواربار فعالیت می‌کنند. "سردار" لقبی است که تمامی مردان سیک با خود یدک می‌کشند و زبان دینی آنان پنجلی است. ویژگی بارز سیک‌ها، موی سر و صورت آنان است که به‌گونه‌ای خاص پیچیده و در زیر عمامه پنهان شده است. سیک‌ها همواره پنج چیز را به همراه دارند به زبان پنجلی، اسامی آنها با حرف "کاف" شروع می‌شود و عبارتند از: شانه برای پاکیزه نگه‌داشتن مو، دستبند آهنین به نام "کرا" که نشانه عهد و پیمان دینی است. خنجر یا کارد برای دفاع از خود، شلوار کوتاه که زیر لباس می‌پوشند و موی بدن که هرگز کوتاه نمی‌کنند.

بنیانگذار آیین سیک "نانک" است که در سال ۱۴۶۹ میلادی در روستایی در نزدیکی لاهور چشم به جهان گشود. پدر و مادر نانک هر دو هندو و سخت به آیین خود پایبند بودند نانک از دوران کودکی با مسلمانان ارتباط بسیار داشت و از آنان کسب فیض می‌کرد. وی به عقاید مذاهب و مکاتب فلسفی پیچیده‌ای که در آن زمان برهمنان، مقدسان و قضات مسلمان به آنها ایمان داشتند آگاه بود و خرافات مرسوم را نمی‌پسندید. نانک به‌منظور ریشه‌کن کردن موهومات و جنال با کسانی که در تعلیمات خود به وجود خدایان بزرگ و کوچک اعتقاد داشتند، وحدانیت را اساس و پایه قرار داد و باوجود گرایش به آیین سیکه درصد بود میان دین اسلام و مذهب هندو وحدتی به وجود آورد و با آنکه با اسلام همفکری زیادی داشته عقیده تناسخ هندوها را نیز در مقابل اصل رفتن به بهشت و دوزخ پس از یک زندگی دنیوی، پذیرفته بود.

نانک با طرفداران آیین هندو به دلیل چندگانه‌پرستی مخالفت فراوانی نمی‌کرد و سعی داشت آیین خود را در میان آنان تبلیغ کند. از القاب نانک می‌توان به "گور" به‌معنای آموزگار دینی (پیامبر) و "بابا" به معنای پیر و مرشد اشاره کرد. نانک ۹ جانشین داشت که آخرین آنان

به نام "گورگوبند سینگ" بود. گورهای مذهب سیک تعلیمات اخلاقی متداول را ترویج نمی‌کردند بلکه محور تعلیم آنان، عشق به خدا و اتصال و نزدیکی به او بوده است. به عقیده آنان، انسان، ضعیف‌النفس است زیرا تمایل دارد کمتر زحمت بکشد و از این رو مرتکب گناه می‌شود، اما هنگامی که به خود زحمت داد، به خدا علاقه‌مند و از گناه دور می‌شود و خداوند نیز برای این کوشش به او پاداش می‌دهد.

برابر اصول سیک‌ها، ذات انسان اصولاً خوب است اما زیر نفوذ گناه و بدی، خوبی او مخفی می‌شود، مشکل انسان بهترین هدیه‌ای است که از طرف خدا به وی عطا شده و انسان با کوشش می‌تواند خود را درک کند و به خدا نزدیک شود. سیک‌ها معتقدند که گور دهم با اسب خود به دشتی رفته غیب شده است و در آخر زمان ظهور می‌کند. تعلیمات گورنانک، نخستین پیامبر و بنیانگذار آیین سیک و سلسله گورهای پس از وی در کتاب "گور و گرات صاحب" که بیش از هزار صفحه دارد و می‌توان آن را الهامی از دو مذهب بزرگ اسلام و هندو دانسته جمع‌آوری شده است. مذهب سیک اکنون گور (پیامبر) زندای ندارد زیرا سلسله گورها با مرگ گورگوبند سینگ منقطع شد و تنها کتاب گرات صاحب به‌عنوان راهنمای دائمی و غیرقابل تغییر باقی مانده است. بزرگترین معبد سیک‌ها معبد "طلایی" است که در شهر "آمریت سار" ایالت پنجاب هند واقع شده است. سیک‌ها برای نانک یک معبد و مسلمانان برای وی یک مقبره بنا نهاده‌اند. آیین سیک تنها آیین در هند است که به‌دلیل تأثیر گرفتن از مکتب اسلام، به دفاع کردن و جنگیدن با متجاوزان اهمیت می‌دهد. عبادت سیک‌ها تنها قرائت گرات صاحب و سرودهای آهنگین مذهبی همراه با موسیقی است. مایه ساز آنان ریشه در موسیقی هند دارد و آهنگ کلام و آواز سراینندگان، آوای موزون درویشان دوره‌گرد را در خاطر زنده می‌کند. این تنه نوعی نیایش آنان است که به هنگام جشن و سوگواری اجرا می‌شود جشن‌های مذهبی آنان محدود به روزهای میلاد گورهای دهگانه و سوگواری آنان نیز منحصر به ایام وفات گورهاست.

"گودواره" به معنای عبادتگاه، پایگاهی اصلی و منحصر به فرد برای تمام مراسم دینی، جشن‌ها و سوگواری‌های مذهبی سیک‌ها و اصلی‌ترین مکان عبادی آنهاست که نخستین آن را "گور وارجن" گور چهارم سیک‌ها در ایالت پنجاب بنا نهاده است.

ساختمان گودواره زاهدان در سال ۱۳۰۲ هجری شمسی به همت سیک‌های مهاجر بنا شد، با گذشت زمان، بخش‌هایی به آن اضافه شد و مورد بازسازی قرار گرفت. محل گودواره زاهدان با در ورودی آهنین، برحاشیه کوچهای در خیابان امام خمینی (ره) این شهر و در محله‌ای که اغلب ساکنانش را سیک‌ها تشکیل می‌دهند، واقع است. سالن اصلی عبادتگاه در میانه ایوانی به ارتفاع یک متر با ستون‌هایی که سایبان را بر ایوان استوار کرده قرار

گرفته و با چند در چوبی به حیاط متصل می‌شود. روبه‌روی در ورودی سالن، جایگاهی از چوب و دور آن مزین به چراغ‌های رنگی است که تعدادی کتاب‌های مذهبی روی آن قرار دارد و حالت سجده‌گاه به خود گرفته است که همه واردین رو به آن تعظیم کرده به سجده می‌روند. گلدان‌های منقش برنجی، گل‌های مصنوعی، پرتاووس و تعدادی چهارپایه سنگی، زینت‌بخش سالن است. تخت پایه‌کوتاه چوبی که سازه‌هایی بر آن نهاده شده و در مجاورت جایگاه قرار دارد محل نشیمن نوازندگان و سراینندگان است. مردان در سمت راست در ورودی و زنان در سمت چپ می‌نشینند و سالن یا قالی‌های خوش‌نقش مفروش است. متصل به سالن عبادتگاه دو اتاق به همراه سرویس بهداشتی، محل اقامت متصدی گودواره است. دیگر متعلقات همچون مهمانسرا، اتاق مخصوص مطالعه، اتاق ظروف آشپزخانه و موتورخانه نیز برحاشیه قرار دارند.

در مجموع، ساختمان گودواره معماری خاصی ندارد و ساده بنا شده است، یکی از آداب سیک‌ها، عبادت صبحگاهی است که همگان در آن شرکت می‌کنند و چنانچه گرفتاری یا مشکلی داشته باشند، پس از ورود، فقط پیشانی بر زمین نهاده بدون توقف بازمی‌گردند. عبادت صبحگاهی از ساعت ۶ آغاز و تا ۷:۳۰ ادامه می‌یابد، به همین شکل عبادت شامگاهی آنان نیز از غروب آفتاب شروع شده، یکی، دو ساعت به‌طول می‌انجامد. سیک‌های زاهدان رهبر مذهبی، پیشوا و مقتدایی در هیچ درجه و مقامی ندارند و تنها مرجع آنان کتاب گرات صاحب است.

منازل مسکونی سیک‌های ساکن زاهدان، قدیمی‌ساز، وسیع و هرکنام دارای حقال ۳۰۰ تا ۴۰۰ متر مربع مساحت است. آنها تنها مالک ساختمان بوده و زمین آن در تملک دولت جمهوری اسلامی است به همین دلیل از مبادرت به ساخت و سازهای جدید خودداری می‌ورزند.

در گذشته، شمار سیک‌های ساکن زاهدان، بیشتر از زمان فعلی بود، زیرا اکنون فرزندان خود را به‌علت نبود امکانات کافی برای تحصیل به هندوستان می‌فرستند و این امر موجب کاهش تعداد افراد جوان در میان آنها شده است. چنانکه بیشتر جمعیت آنان را بزرگسالان و کهنسالان تشکیل می‌دهند.

در آیین سیکه طلاق وجود ندارد و این آیین، پیروان خود را از مصرف مواد مخدر، مشروبات الکلی، کوتاه کردن مو، خوردن گوشت حرام و نگاه کردن به زنان نامحرم منع کرده است.

سیک‌ها همانند هندوها مردگان خود را می‌سوزانند، خاکستر آنها را در آب روان می‌ریزند و سپس در گودواره همراه با عبادت منحصره‌فرد خویش یدانش را گرامی می‌دارند. روز عید و تحویل سال نو آنان مصلافاً با ۲۴ فروردین (۱۳ آوریل) است که در این روز به برپایی مناسک و جشن‌های مذهبی می‌پردازند.